

A photograph of a man with grey hair, wearing a dark jacket and light-colored trousers, sitting on a balcony. He is looking out of a window. The balcony has a decorative wrought-iron railing. The background is a large, arched window of a building with ornate architectural details, including columns and decorative carvings. The building's facade is weathered and has a reddish-brown hue. The overall scene is set in Havana, Cuba.

AISTRŲ
MIESTAS

HAVANA

MARK KURLANSKY

MARK KURLANSKY

HAVANA

AISTRŲ MIESTAS

Iš anglų kalbos vertė
Virgilijus Čepliejus

VILNIUS 2018

Mark KURLANSKY
HAVANA:
A SUBTROPICAL DELIRIUM
Bloomsbury, 2017

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Mark Kurlansky, 2017. This translation of Havana is published by TYTO ALBA by arrangement with Bloomsbury Publishing Inc. All rights reserved.

© Virgilijus Čepiejus, vertimas į lietuvių kalbą, 2018

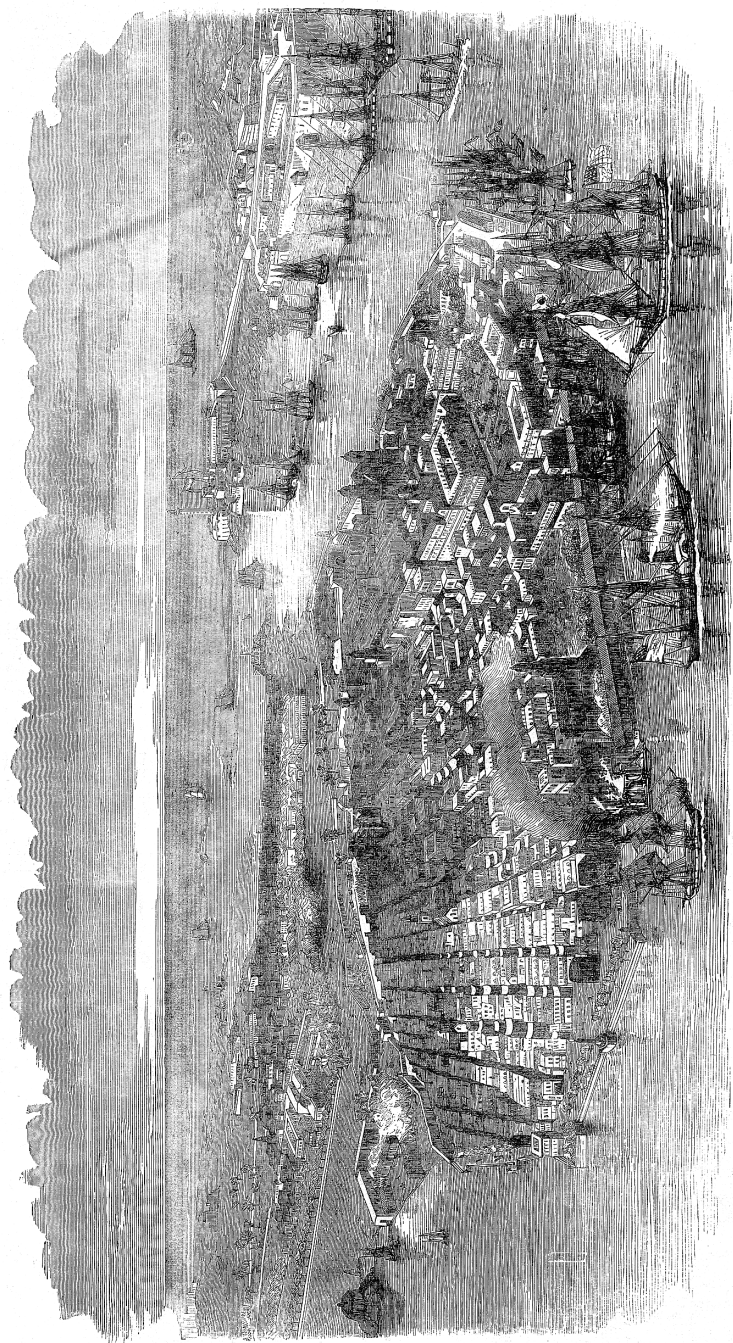
© „Tyto alba“, 2018

ISBN 978-609-466-289-8

Esta especie de ensoñación o desvario subtropical, bajo el sol, al borde de la bahía hermosa, diabólicamente hermosa, abierta a las peligrosas aguas del golfo de México, atestadas de tiburones y de almas en pena.

Ši subtropikų karštinė, saulėkaitoje, šalia nuostabios įlankos, velniškai gražios, atsigręžusios į klastingus Meksikos įlankos vandenį, kuriuose pilna ryklių ir skenduolių.

ABILIO ESTÉVEZ,
Los palacios distantes (2002)

Habana Vieja iš jūros. Illustrated News, 1853 liepos 23

TURINYS

PROLOGAS. Nespaltvota šventė.....	11
PIRMAS. Kitimas.....	27
ANTRAS. Nekenčiama jūra.....	33
TREČIAS. Juodojo miesto pavojus.....	47
KETVIRTAS. Sesilijos ugnis ir cukrus.....	57
PENKTAS. Už sienos.....	69
ŠEŠTAS. Monstras.....	79
SEPTINTAS. Mums įteikta mirtis.....	89
AŠTUNTAS. Dvidešimt šešių skonių revoliucija.....	111
DEVINTAS. Mulata grįžta.....	137
DEŠIMTAS. Afrikietiško miesto garsai.....	151
VIENUOLIKTAS. Įšaldyti tropikuose.....	171
DVYLIKTAS. Veidu į saulę.....	179
TRYLIKTAS. Kaip Havanoje diskutuojama.....	195
EPILOGAS. Nokautas.....	203
PADĖKOS.....	211
BIBLIOGRAFIJA.....	213
LITERATŪRA APIE KUBĄ.....	219

PROLOGAS

Nespalvota šventė

*El corazón es un loco
que no sabe de un color...*

Vienos spalvos neužtenka
Pamišusiai mano širdžiai...*

JOSÉ MARTÍ,
Paprastos eilės (1891)

JEIGU MAN REIKĖTŲ KURTI SENOVISKĄ nespalvotą filmą – ciniško, intrigų kupino siužeto, kurio veiksmas vyksta tamsiose grėsmingose gatvėse, juodose ir baltose ūkanose, – aš tą filmą filmuočiau Havanoje.

Mano sprendimas rinktis nespalvotą variantą, ko gero, pasirodytų keistas tiems, kurie pažįsta Havaną. Havana yra Karibų jūros miestas su geltonais, rausvais ir turkio spalvos pastatais po karštu žydru dangumi šalia šviesiai mėlynos jūros, kurios toliuose visad tamsuoja kobalto spalvos Golfo srovės juosta.

* Vertė Marcelijus Martinaitis. Chose Marti, *Eilėraščiai*, V.: Vaga, 1983.

Kartais, kaip dažniausiai pastebi amerikiečiai, jūra atokiau nuo Havanos gali atrodyti ir violetinė – kai atspindi dangų prieš pat aušrą. Ernestas Hemingvėjus, kuriam „violetinis“ atrodytų per saldus žodis, rašė, kad Golfo srovė yra „beveik purpurinė“. Tačiau *habaneros* – tai yra havaniečiai – jūrą apibūdina ne taip poetiškai, ir vienintelis mano aptiktas Havanos pakrantes pavadinęs violetinėmis buvo dvidešimtojo amžiaus vidurio Havanos poetas bei romanistas José Lezama Lima, kuris rašė:

*Violetinė jūra ilgisi gimstant dievų,
Nes gimti čia neapsakoma šventė...*

Johnas Muiras, škotas, tapęs didžiu Amerikos gamtininku ir, ko gero, pirmuoju gamtosaugininku, į Kubą atplaukė 1868 metais, tais pačiais, kai pamatė ir išgarsino Josemitį. Muirui Havana buvo geltonas miestas: „Vienoje uosto pusėje plytėjo tų geltonųjų augalų miestas, kitoje ankštai ir padrikai susigrūdusių geltono tinko namų miestas.“ Muiras geltoną spalvą matė visur. Kalva, ant kurios Morro tvirtovė saugo uosto prieigas, anot Muirui, irgi buvo apžėlusi geltonomis piktžolėmis.

Panašiai ir britų romanistas Anthony Trollope'as, apsilankęs Havanoje 1859 metais, pavadino ją „murzinai geltonu miestu“. Taip šį miestą vaizdavo ir amerikietis impresionistas Childe'as Hassamas. Nors Niujorke, Naujojoje Anglijoje ir Prancūzijoje buvo didis koloristas, 1895 metais atkakęs į Havaną geltonus namus jis piešė karštos saulės pasteliškai išblukintus iki baltumo – murziną geltoną miestą. Jo drobėse net Havanos šešėliai prislopinti – iki pasteliško mėlio – ir vienintelės sodrios spalvos čia tėra ispanų vėliavų raudona bei auksinė. Hassamas mėgo vėliavas.

Šiuolaikinis Kubos rašytojas Pedro Juanas Gutiérrezas, sąmoningai vengiantis lyriškų puošmenų, Havanos saulėlydžiui padarė išimtį ir apibūdino vaizdą taip: „Nuostabus auksinių sutemų miestas.“ Ir tai tiesa, nes kuomet saulės spinduliai liejasi ant miesto kampu, kone lygiagrečiu žemės paviršiui, Havana būna auksinė.

Federico García Lorca, didis ispanų poetas, Havanoje mėgstamas dėl savo berniokiško žavesio ir dėl tragiškos baigties, buvo sušaudytas fašistų Ispanijos pilietinio karo pradžioje. Panašios tragiškos baigtys Havanoje visada kotiruojamos. Tačiau 1930 metais jis rašė: „Havana turi Kadiso geltonio, Sevilijos rausvumo, pereinančio į Granados karminą bei žalią, paryškintą blausaus žuviško švytėjimo.“

Ar visi šie rašytojai matė tą patį miestą kaip ir aš?

* * *

VIENA IŠ PRIEŽASČIŲ, nulėmusių, jog šių rašytojų įspūdžiai, bent pirmieji, skiriasi nuo maniškių, yra tai, kad jie Havaną pirmą kartą išvydo iš jūros.

Havana yra šiaurinėje Kubos pakrantėje, šalia senosios laivybos magistralės tarp Šiaurės Amerikos ir Europos, toliau einančios per Karibų jūrą iki Meksikos ir Pietų Amerikos. Taigi Havana su San Chuanu ir Puerto Riku, esančiu gerokai atokiau nuo Šiaurės Amerikos bei Meksikos, yra vieninteliai didieji Atlanto vandenyno Karibų jūros uostai. Dauguma Karibų jūros uostų įsikūrę savo salų Karibų pusėje, tad laivams išplaukiant į Atlantą tenka brautis per klastingus sąsiaurius tarp salų.

Prancūzai puikiai susivokė, kur geriausia vieta uostui, kai įkūrė sostinę Kap Haitjene dabartinio Haičio Atlanto pakran-

tėje, bet po Haičio revoliucijos 1791–1804 metais sostine tapo Port o Prensas Karibų pakrantėje. Na, o Kuboje ispanai iš pat pradžių padarė klaidą, įkurdami salos sostinę Santjage, Karibų jūros pusėje, ir tik vėliau perkėlę ją į Havaną Atlanto pusėje. Havanoje yra puikus uostas su ilgu siauru užutėkiu, atsiveriančiu į ilgą, plačią ir nuo vėjų apsaugotą Havanos įlanką.

Ši įlanka ir miesto rajonas senojoje Havanos dalyje, dabar vadinamoje Habana Vieja, kadaise buvo miesto širdis, vieta, kurioje iš laivo išlipa kiekvienas atvykėlis. Čia didžiuliuose sandėliuose būdavo kraunamos ir iš čia gabenamos gausios šalies cukraus bei tabako atsargos, atplukdomos ir muitinės pareigūnų tikrinamos prekės.

„Turėti ir neturėti“, vienintelėje Hemingvėjaus knygoje, kurios veiksmas vyksta Havanoje, išleistoje 1937 metais, siužetas klostosi rytinėje Habana Viejos dalyje, dokuose ir sandėliuose, prastuose krovikų baruose bei užieigose. Tuo metu uosto prieigose telkėsi darbų ieškantys vargšai, pasieniais miegantys gatvės valkatos, jūreiviai ir gangsteriai su savo kraugeriškais parankiniais.

Turistams, lankantiems restauruotus kolonijinius Habana Viejos rajonus, šiandien tereikia pasukti dešininę, paėjėti kvartalą ar du, ir atsidursi šioje kadaise garsioje vietoje. Bet beveik niekas to nedaro. Daugelis turistų net nenučiuokia, kad įlanka ir uostas visai šalia. Valkatų, gangsterių ir jūreivių taip pat beveik nebelikę.

Šiais laikais žmonės čionai atvyksta lėktuvais, o iš jų Havana atsiveria visiškai kitaip negu atplaukiant laivu. Atskrendant leidžiamasi virš didžiulių žalių gerai prižiūrimų priemiestinių ūkių. Taksi duobėtu keliu perlekia kelias ne itin aukštas ir Havanai nebūdingas kalvas, pro didžiulę valstybinę psichiatrijos

kliniką, pro pilkai gelsvus, turkio spalvos, rūdimis nuvarvėjusius arba murzinai rausvus pastatus... visa tai panašu į senų seniausiai pamirštą gimtadienio tortą. Jeigu pasitaikys jaunesnis ir energingesnis taksi vairuotojas, netrukus jūs, vikriai panardę Malecóno krantinės vingiais, pateksite į Havanos centrą, ir tai nutiks taip greitai, jog vargiai patikėsite, kad tai miestas su dviem milijonais gyventojų.

Jūra matoma iš daugelio miesto vietų – mėlyna ir tuščia. Retai kada pastebėsi kokį laivą, tikrai ne turistinį, juo labiau žvejybinių. Tai atrodo keista, nes savaime aišku, jog žuvies šiose vietose apstu. Nuo kranto matyti tamsi žuvingos Golfo srovės juosta, didžiosios marlinų seklumos, traukusios Hemingvėjų. Ant dambos meškerioja vyrai ir berniukai. Kartais jie pripūsta padangos kamera išplaukia paieškoti stambesnio laimikio. Tai paprastai būna *pargo*, stambus rifinis ešerys. Hemingvėjus *pargo* vadino amerikietišku pavadinimu *muttonfish* ir sakydavo, jog jų galima pagauti palei uolas prie Morro, uostą saugančios tvirtovės. Vietiniai šiai žuviai gaudyti kaip jauką naudoja tinklu pagautas aukšles arba moliuskus. Gausu čia ir kitokios Karibų jūros žuvies, daugiausia besimaitinančios rifuose, ir daugelis jų turi vaizdingus pavadinimus, kaip *pez perro*, t. y. šuniasnukė, kvailos išvaizdos padaras atsikišusiais viršutiniaisiais dantimis.

Tačiau žvejyba iš laivų čia niekas nesiverčia. Netgi Kochimare (Cojimar), „žvejų kaime“ netoli Havanos, nepamatysi valties, o keletas likusių žvejų jau senyvi ir nebežvejoja – tik noriai dalijasi prisiminimais, kartais ir apie žvejybą su Hemingvėjumi. Toks laivų ir valčių stygius aiškinamas įvairiai – nuo degalų stokos iki teorijos, kad visi veikiantys laivai išplaukė Floridon. Tikroji priežastis, ko gero, ir yra artima Floridos kaimynystė,

kadangi pietinėje Kubos pakrantėje yra aktyvus žvejybinis laivynas, nors daugiausia gaudomi omarai ir krabai.

Nuo 1959 metų Kubos revoliucijos ir 1960 metų Amerikos prekybos embargo jūrų susisiekimas su Havana labai sumenko. Net artimų ryšių su Sovietų Sąjunga laikais, kai iš Rytų Europos nuolat plaukė jūrų transportas, čia niekad nebegrižo ankstesniųjų laikų šurmuly.

Tiesą sakant, Havanos įlanka virto drėgnu, dvokiančiu miestu ir toks buvo iki pat devintojo dešimtmečio vidurio, kai Kuba iš Jungtinių Tautų gavo lėšų uosto valymui. Įlankon gausiai liejosi kanalizacijos ir lietaus nuotekų vandenys. Taršą didino ir skerdyklos, mielių fabrikas, dvi alkoholio gamyklos, odų raugykla ir liepsnojanti naftos perdirbimo įmonė rytinėje pakrantėje Regloje. Net trys dešimtmečiai valymo darbų Havanos įlankoje neatgaivino jos patrauklumo. Tiesą sakant, po Sovietų Sąjungos griūties 1991 metais uostas liko dar mažiau naudojamas.

Tačiau galimi ir pokyčiai. Kai prezidentas Barackas Obama 2015 metais paskelbė apie Kubos ir Amerikos santykių atšilimą, netrukus Amerikos verslininkai ėmėsi planuoti laivybos susisiekimą su Havana, nors prekybos embargas tebegaliojo. Bet senasis uostas ir įlanka tikriausiai jau niekada nebeatgaus buvusios šlovės. Jei uostas kada nors ir atgis, jis greičiausiai bus tik turistinis, ne prekybinis.

Esmė ta, jog kadaise geriausias Karibų jūros uostas, paskatinęs netgi pačios Havanos įkūrimą, dabar gerokai pasenęs. Mažesniųjų laivų laikais uostas su gilia ir siaura įplauka (beveik trijų šimtų metrų pločio ir kone kilometro ilgio, išplatėjančia į kelių kvadratinį kilometrų nuo vėjo užstojamą akvatoriją) buvo didžiulis karinis pranašumas tiek gynėjams, tiek užpuolikams. Užpuolikas, siekiantis „užkimšti“ visą laivyną, galėjo

žiotyse nuskandinti laivą ir taip tiesiog uždaryti uostą. Uostas ir dabar yra ideali vieta pralaukti uraganui, tačiau šiuolaikinei laivybai jis nepakankamai gilus, todėl šiuo metu miesto vakaruose statomas didesnis giliavandenis uostas. Be to, nors Regla tebėra patogi vieta susisiekimui su rytine Kuba, Habana Viejos gatvės yra per siauros prekiniais sunkvežimiams.

* * *

KAIP TIK TOS SIAUROS, tirštos Habana Viejos erdvės ir būtų mano nespilvoto filmo veiksmo vieta. Šviesa čia įkaitusi iki baltumo, todėl šešėliai labai tamsūs. Šis tropikų miestas statytas taip, kad būtų kuo daugiau pavėsio, todėl siauros gatvės visada tamsios. Habana Viejos gatvės tokios siauros, kad iki visai nesenų laikų nuo abiejų gatvės pusių namų driekėsi tentai, teikiantys gatvei visišką pavėsį.

Iškabos virš O'Reilly gatvės Habana Viejoje teikė pavėsį prekyviams, 1871

Tačiau yra ir kita priežastis, skatinanti matyti Havaną nespaltotą. Dėl Amerikos embargo spalvota juosta ir jos apdorojimas buvo neprieinama, todėl daugybę metų po revoliucijos žymiausi Kubos fotografai, tokie kaip Raúlís Corralesas ir Alberto Korda, naudojo nespaltotą juostą. (Korda, tikras *habanero*, t. y. havanietis, išgarsėjęs savo nespaltotu Che Guevaros portretu, sakė tapęs fotografu tam, kad „pritrauktų moteris“.)

Vienas geriausių Havanos romanų irgi iškyla akyse kaip nespaltotas filmas. Skaitydamas Alejo Carpentiero „Gaudynės“ („El acoso“) spalvų nematai. Tai tarsi paminklas *habanero* atvirumui užsieniečiams – pats Carpentieras gimęs Šveicarijoje prancūzo ir rusės šeimoje, miręs Paryžiuje, ispaniškai kalbėjęs su prancūzišku akcentu, šiame mieste laikomas įžymiu *habanero*. Daugelis havaniečių net nenutuokia, kad jis gimęs ne čia.

„Gaudynių“ veiksmas vyksta šeštame dešimtmetyje Fulgencio Batistos diktatūros metais, knygoje pasakojama apie politinį aktyvistą, kurį Havanoje persekioja slaptosios policijos agentai. Tai vienas iš kelių Carpentiero romanų, kurie padarė įtaką kolumbiečiui Gabrieliui García Márquezui bei kitiems Lotynų Amerikos rašytojams ir pakreipė juos prie to, kas vėliau pavadinta „magiškuoju realizmu“. Nors knyga paženklinta magiškumo, joje apstu šiurkštaus realizmo, nes viskas vyksta Havanos gatvėse. Čia miestas tarsi gyvas – matai, kaip jis atrodo, kokia jo atmosfera ir ypač kokie kvapai. Nors esama ir vienos kitos nuorodos į spalvas: „Jis žingsniavo pro įvairiaspalvius namus, nuo rausvo prie pilko, nuo žalio prie violetinio, nuo vartų su sudaužytu herbu prie vartų su nešvarių gausos rago lipdiniu“.*

* Alechas Karpentjeras, *Šios karalystės žemė. Gaudynės*, vertė Marija Subatavičienė, Valdas Petrauskas, V.: Vaga, 1976.

Havana tokia buvo visada: puošni, bet apšėpusi, panaši į nesi-skutusį vyriškį nubrizgusiu smokingu.

Nespalvotą filmo versiją galbūt perša ir knygos siužetas, o gal ir tai, kad veiksmas daugiausia vyksta naktį ir visa tai panašu į gaudynes bespalviame mieste. Carpentieras užgriebė tikrąją Havanos esmę, kai 1970 metais išėjusioje knygoje „La ciudad de las columnas“ („Kolonų miestas“) rašė: „Senamiestis... yra šešėlių miestas, nutapytas šešėliais.“ Havana buvo pastatyta europiečių, kurie karštoje šalyje ieškojo pavėsio, todėl sukūrė šešėlių pasaulį.

„Gaudynėse“ tamsa pasitelkiama sutirštinti kvapams. Mat Havana, kaip ir visi tropikų miestai, yra prisodrinta saldžių, rūgščių bei aštrių kvapų ir dauguma jų nemalonūs. Padėtį pataisytų dažniau išvežamos šiukšlės, tačiau čia tvoskia ir daugybė kitų kvapų. Carpentieras rašė apie „vargšų virtuvių dvoką“. Rašė net apie „termitų graužiamą popierių“. Pavartykite senas aptrintas knygas apgraužtais lapais kioske Plaza de Armas, seniausioje miesto aikštėje, ir iškart pažinsite tą kvapą.

Niekas nerašė apie Havaną taip išsamiai kaip Carpentieras, kuriam tie dvokai nėra netrukdytys mylėti miesto. Panašiai Nelsonas Algrenas kadaise rašė apie Čikagą: „Jei nori pelnyti teisę spręsti apie kokią nors „skylę“, pirma turi ją šiek tiek prisijaukinti.“ „Gaudynėse“ Carpentieras kaip tik atidavė savo pagarbos duoklę šiam tamsiam ir šiurkščiam miestui.

Kitas neblėstantis nespaltavos Havanos įvaizdis ateina iš Walkerio Evanso fotografijų. Carpentieras vieną jų net mini „Gaudynėse“. 1932 ar 1933 metais Evansas atvyko į Kubą su pavedimu iliustruoti knygą „The Crime of Cuba“ („Kubos nusikaltimas“). Tris savaites jis fotografavo, gausiai gėrė su Hemingvėjumi „Ambos Mundos“ viešbutyje (vaišino Tėtušis) ir sukūrė

savo nespaltvotus Havanos šedevrus. Jo nuotraukose nematyti depresijos laikų skurdo kaip to meto Amerikos nuotraukose, tiesiog gatvės pilnos žmonių, kurie stengiasi atrodyti smagūs beviltiškai nudrengtame pasaulyje.

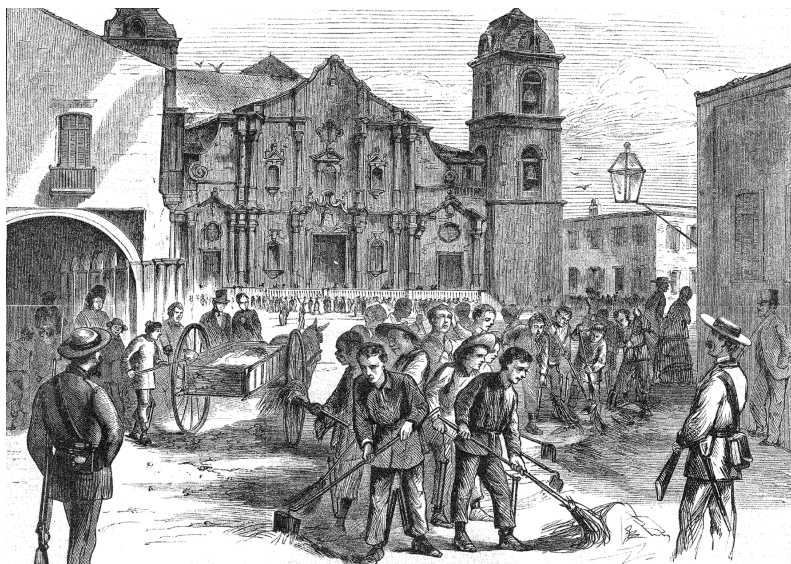
Buvo ir tikrų nespaltvotų filmų apie šį miestą, pavyzdžiui, nespaltvota 1958 metų romano „Mūsų žmogus Havanoje“ ekranizacija (rež. Carol Reed). Svarbu tai, kad knygos autorius Grahamas Green'as pats parašė ir filmo scenarijų, dėl to filmas vykusiai perteikia knygą.

Knygoje pasakojama apie anglišką dulkių siurblių prekeivį, kuris įtikina britų žvalgybą, jog dulkių siurblio brėžiniai yra gynybos sistemos Kubos kalnuose brėžiniai. Jo užmačia buvo išgauti iš britų atlygį, kuris leistų jam apmokėti dukros privačią mokyklą Šveicarijoje. Galima būtų papriekaištauti, jog siužetas pernelyg komiškas, kad filmas būtų nespaltvotas. Fidelis Castro, davęs leidimą filmuoti Havanoje, vėliau priekaištavo, kad pernelyg šviesiai nupiešti Batistos saugumiečiai. Iš tikro filme esama ir tamsių dalykų, pavyzdžiui, kraugeriškas policijos agentas, besipuikuojantis portsigaru iš žmogaus odos, žmonių šaudynės gatvėse – dramatiški šūvių plyksniai tamsoje. Greene'o knyga iš esmės komiška, bet, kaip joje sakoma, „tragedijos vietoje kas nors visada palieka banano žievę“.

Savo istoriją rašytojas iš pradžių buvo lokalizavęs 1938 metų Estijoje, bet suprato, kad nacių okupacija šioje šalyje tikriausiai būtų per niūri vieta šnipų komedijai. Taigi vėliau nusprendė, kad „fantastiškoje Havanoje“ komedija galėtų vystytis „šaltojo karo absurduose“. Jis mąstė taip: „Kas gi galėtų laikyti Vakarų kapitalizmo išlikimą svarbiu tikslu?“ Bet Castro nurodė – jei būtum kubietis, Batistos diktatūra neatrodytų komiška. Kraugeriška kleptokratija, einanti ranka rankon su organizuotu

Amerikos nusikalstamumu, yra tikras vargano skurdo ir žėrinčių turtų atspindys. Užsieniečiai mena to laiko Havaną kaip kokį romantišką viešnamį, kur gražūs elegantiškai apsitaisę žmonės populiariuose naktiniuose klubuose klausosi didingos muzikos. Bet *habaneros* miestą atsimena kaip vietą, kur nekalti, net didvyriški žmonės buvo mušami, tąsomi gatvėmis bei žudomi tiek dieną, tiek naktį.

Iš tiesų Havana, nuo seno garsėjanti kaip „linksmybių“ miestas, turi tragiškos ir aistringos istorijos pamušalą. Miesto gatvėse apstu lentelių, žyminčių vietas, kur buvo nužudytos Batisotos aukos. Yra vietų, kur stovėjo barakai su užrakintais vergais, kurie iki pat 1870-ųjų būdavo išvedami palinksminti turtuolių. Vienas toks barakas stovėjo Habana Viejos pakraštyje, kitas

*Grandinėmis surakinti vergai Katedros aikštėje Martí įkalinimo laikais.
Harper's Weekly, 1871 gruodžio 3*

vakariniame miesto pakraštyje, dabar kone tapusiame Vedado dalimi. Šalia vaizdingų mūrinių pastatų prie uosto vartų kadaise stovėjo kariškių valdomi centrai, kur savininkai galėdavo atvesti savo vergus, kad šie būtų mušami ir kankinami „profesionalų“, ir nelaimėlių riksmas pasiekdavo ne itin nustebusių praeivių ausis. Prie vakarinių barakų viena lentelė žymi vietą, kur akmenų skaldykloje 1869 metais surakintas grandinėmis voroje su kitais nugarą lenkė svarbiausia Kubos istorijos įžymybė José Martí, paauglys Ispanijos politinis kalinys. Išstremtas Ispanijon jis parašė laišką Ispanijos žmonėms: „Nesibaigiantis skausmas: nes įkalinimo skausmas yra pats žiauriausias, labiausiai sekinantis skausmas, žudantis protą, išdeginantis sielą ir paliekantis ženklus, kurių neįmanoma ištrinti.“

Šalia Morro yra šešiolikto amžiaus įtvirtinimai La Cabaña, garsi turistinė vieta, kur Che Guevara – kino žvaigždės išvaizdos vyriškis – rengė tribunolus ir su savo smogikais sušaudė tokią daugybę žmonių, jog Castro nušalino jį nuo pareigų ir paskyrė šalies banko prezidentu. Kitapus uosto žiočių yra La Punta, kur 1852 metais geležine kilpa garota buvo pasmaugtas sukilėlis Narciso Lópezas.

Kiekvienas šviesos pliūpsnis Havanoje turi savo juodąją dėmę.

* * *

HAVANOJE NUOLAT KARŠTA ir kertinis gyvenimo čia sunkumas – grumtynės su tvanka. „Karštis čia yra visur prasiskverbianti neganda“, – rašė Leonardo Padura Fuentesas, pradėdamas šiuolaikinį detektyvinį romaną „Máscaras“ („Kaukės“; angliškai pavadintas „Havana Red“). „Karštis slegia tarsi tanki stora rau-

dono šilko skraistė, apgaubianti kūnus, medžius ir visa kita, leidžianti savo nevilties ir lėtos, neišvengiamos mirties nuodus.“ Pagrindinis knygos veikėjas policijos leitenantas Marijus Kondė klausia: *¿Pero cómo puede hacer tanto calor, coño?* Ir tai amžinas Havanos klausimas: „Ir iš kurgi tas velniškas karštis?“

Gruodžio mėnesį nuo Floridos jūra atslenka vėsesnis oras, jis sušiaušia vandenį palei Malecóną, suplaka putas. Sausį ir vasarį temperatūra nukrinta iki labai malonių 24 laipsnių, ir kai kas šį metų laiką patogiausiu čionai apsilankyti. Tačiau jeigu nepatirsi karščio, iš tikro nepatirsi ir Havanos.

Habaneros turi sistemą, kuriomis gatvėmis geriausia vaikščioti, kaip laikytis tų, kurios lygiagrečios su pakrante, kur gaišina jūros vėjelis. Pavėsio galima rasti visur, havaniečio nepamatysi saulėkaitoje, jei tik gali jos išvengti. Jis nuolat žvilga nuo prakaito, dėl to ir garsėja pomėgiu dažnai praustis.

Havana nėra miestas tiems, kurie labai skrupulingi dėl prakaitavimo. Prakaitas – vienas būdingesnių kvapų daugiakvapėje Havanoje ir beveik visų literatūros kūrinių leitmotyvas. Žmonės prakaituoja visuose Paduros romanuose. Jie prakaituoja ir garsaus devyniolikto amžiaus klasiko Cirilo Villaverdės romane „Sesilija Valdes“ („Cecilia Valdes“; liet. 1978).

Prakaitas yra tarsi klasių paneigimo simbolis mieste, griežtai demarkuotame pagal klases, – juk prakaituoja visi. „Gaudynėse“, kur prakaitas yra kone vienas pagrindinių veikėjų, Carpentieras aprašo turtingas prabangiai apsitaisiusias moteris teatre: „Per šitokią karštį pečiai ir krūtinės kaito po kailiais.“^{*} Turtingieji tiesiog prakaituoja geresniuose apdaruose.

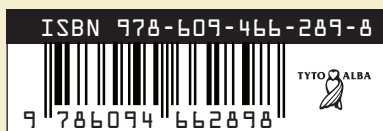
* Ten pat.

Jeigu man reikėtų kurti senovišką nespaltotą filmą –
ciniško, intrigų kupino siužeto, kurio veiksmas vyksta tamsiose
grėsmingose gatvėse, juodose ir baltose ūkanose, –
aš tą filmą filmuočiau Havanoje.

MARK KURLANSKY (Markas Kurlanskis, g. 1948 m.) – amerikiečių žurnalistas, vertėjas, rašytojas, rašantis suaugusiems ir vaikams. Lietuvių kalba išleista jo knyga „Druska: pasaulio istorija“ („Tyto alba“, 2016). „Havana: aistrų miestas“ – tai unikalaus, aistra alsuojančio miesto portretas. Havana – spalvų, kontrastų, vilionių kupinas miestas. Puošni, bet apšėpusi, panaši į nesiskutusių vyriškį nubrizgusiu smokingu, Havana įkvepia ir drauge atstumia, vilioja ir neleidžia jos užmiršti. Pribloškiantį įspūdį ji padarė ir autoriui. Atrodydama tarsi praėjusių laikų civilizacijos griuvena saulės išblukintomis sienomis, užkaltais langais, – tikras šešėlių miestas, – Havana trykšta gyvybe.

M. Kurlansky pasakojimas nukelia skaitytoją į miesto praeitį, kuri siekia Kolumbo išsilaipinimo, ispanų konkistadorų, prancūzų piratų ir Havanos, kaip didžiulio vergų prekybos centro, laikus. Ilgai Havana garsėjo muzika, romu, barais, prostitutėmis ir cigarais. Autorius aistringai aprašo žymiausius barus, pateikia garsiausių kokteilių ir unikalių patiekalų receptus. Šokiai, muzika, beisbolas, religija, revoliucijos, Kubos santykiai su JAV ir Sovietų Sąjunga, Fidelis Castro, Che Guevara ir, žinoma, Ernestas Hemingway – ši knyga panardina į kvaituliu alsuojančias pamišusio ir pikantiško miesto gelmes, iš kurių nesinori ištrūkti.

HASTA LA VISTA!

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt